

"WIJ SLAVEN VAN SURINAME" OPROEP TOT EENHEID EN SAMENWERKING. SURINAME EN DE EIGEN IDENTITEIT.

p.meel

Dekolonisatie gaat onvermijdelijk gepaard met gevoelens van schuld. Pas vanaf de tijd rond de onafhankelijkheidsoverdracht lijkt de gewezen dekolonisator doorgedrongen te raken van het effect van de daden door hem in het verleden begaan. Het onbehaaglijke gevoel, dat hem al geruime tijd parten speelt, slaat om in een herbezinning van het verleden van weleer en laat ruimte vrij voor een groeiend besef van gemaakte fouten waarbij de oorzaak in eigen gelederen wordt gezocht. De eenzijdigheid waarmee de kolonie destijds door het moederland werd benaderd, het eenduidige etiket van wingewest dat het kreeg opgespeld, dit beeld wil de oude overheerser alsnog aanvullen en corrigeren. De spijtbetuigingen over de eerder verstrekte behandeling vertalen zich in de vorm van studiegroepen die worden opgezet, onderzoeken die op gang komen en publikaties die verschijnen. Men zou kunnen spreken van een boetedoening in drukinkt.

Ook Nederland heeft zich vroeger niet onbetuigd gelaten als kolonisator. Momenteel bevinden alleen de Nederlandse Antillen zich nog binnen het Koninkrijk der Nederlanden, maar nog niet zo lang geleden behoorden Indonesië en Suriname hier eveneens toe. Indonesië werd onafhankelijk in 1949, Suriname in 1975. Over de kwestie Indonesië is inmiddels al een aanzienlijke stapel studies verschenen. Literatuur betreffende de verhouding Nederland-Suriname is nog niet in grote getale voorhanden doch de ontwikkelingen van de laatste tijd beginnen op een verandering in die situatie te wijzen. Mede dankzij de spectaculaire gang van zaken in Paramaribo vanaf de staatsgreep van februari 1980 komt langzamerhand een kleine stroom van wetenschappelijke en journalistieke publikaties op gang. Een van deze uitgaven verdient speciale aandacht, namelijk "Wij slaven van Suriname" van Anton de Kom.

Alleen al bijzonder aan dit boek is de datum van publikatie. "Wij slaven van Suriname" verscheen voor het eerst in 1934, zij het in een gecensureerde versie. De openhartigheid waarmee de Kom - gedoodverfd als communist en hierdoor een verdacht figuur in gouvernementsskringen - de misstanden in zijn geboorteland aan de kaak stelde, was blijkbaar een te ernstige bedrijging voor de onkreukbaarheid van de Nederlandse democratie. Integraal rolde "Wij slaven van Suriname" pas in 1971 van de persen. Twee jaar geleden verscheen de derde druk. Waarom juist dit boek in een nieuwe editie op de markt kwam wil het navolgende duidelijk maken.

"Wij slaven van Suriname" is de persoonlijke weergave van een historie in vogelvlucht. In chronologische volgorde passeren de belangrijkste gebeurtenissen en ontwikkelingen uit de surinaamse geschiedenis de revue. Tesaamen vormen ze een indrukwekkend verhaal; onmenselijk en barbaars tot in het kleinste detail. Des te meer respect dwingt de beheerste stijl af waarin de Kom dit verhaal heeft gegoten. Op iedere bladzij overheest de (vaak in poëtische taal gevatte) liefde voor het vaderland en al zijn de sarcastische toespelingen niet op een hand te tellen, dit sarcasme is altijd goedmoedig van karakter en glijdt nergens af naar zwartgalligheid of bitterheid. Op de optimistische boodschap van de Kom die tussen de regels door te ontwaren valt, kom ik nog terug. Volgen thans enige impressies uit de gruwelkamer waar-

in calvinistisch Nederland ruim drie eeuwen lang heer en meester is geweest.

Suriname werd in 1499 ontdekt door de Spanjaarden. Meegesleept in de roes van de ontdekkingsreizen (die vanaf Columbus' ontdekking van Amerika talrijk waren geworden) en aangetrokken door visioenen van rijkdom en pracht landden hier veroveraars die zich in de kortst mogelijke tijd tot veelvuldige miljonairs wolden omscholen. Het veelbesproken Eldorado (Goudland) vonden ze echter niet, reden waarom de blanke indringers zich in blinde woede op de indianen wroken. De Spaanse terreur leidde tot vele doden onder hen. Omdat allengs nieuwe betere arbeidskrachten nodig waren ter exploitatie van het nieuw verworven land volgden de overheersers de raad van de priester Las Casas op en maakten ze een aanvang met het importeren van negerslaven uit Afrika. De slavernij in Suriname is dus door de spanjaarden in het leven geroepen.

Niettemin was van blijvende kolonisatie voorlopig nog geen sprake. De indianen bleven sterk genoeg om zich met kracht tegen de Europeanen te kunnen weren. Nadat ze de Spanjaarden hadden verdreven, wisten ze vervolgens de daarop gearriveerde Fransen het land uit te gooien. Eerst met de komst van de Engelsen in 1650 vernaderde de situatie ingrijpend. De indianen zagen met lede ogen toe hoe er Europees bestuur werd ingesteld. De Engelsen bouwden forten; er ontstond een toeloop van blanken (waaronder nogal wat joden) in Suriname en binnen afzienbare tijd werden tientallen tabaks- en suikerplantages de grond uitgestampt. Op deze plantages werden de rode en zwarte slaven te werk gesteld.

Gedurende de Tweede Engelse Oorlog (1665-1667) kwam Suriname in Nederlandse handen. Bij de Vrede van Breda in 1667 werd de officiële overdracht afgehandeld. Nederland kreeg Suriname in ruil voor Nieuw-Nederland (New York). Veel gebakelri tussen de Staten van Zeeland (die onder leiding van Crijnsen, Lichtenberg en Rama Suriname op de Engelsen hadden veroverd) en de Staten-Generaal was er tenslotte voor nodig dat Suriname in 1682 aan de Westindische Compagnie kon worden overgedragen. Maar de WIC was niet in staat de koloniën winstgevend te maken, zodat Suriname een jaar later al voor eenderde werd verkocht aan de stad Amsterdam en voor eenderde aan de heer Aerssen van Sommelsdyck, de eerste Nederlandse gouverneur van Suriname. Hierbij bleven de opperste souvereiniteit en defensie in handen van de Staten-Generaal. De WIC behield het monopolie in de slavenhandel.

Op die slavenhandel, deslavenmarkt, de slavenarbeid, de verhouding meester-slaaf en de straffen voor slaven gaat de Kom uitgebreid in. In dit verband kan niet diep op worden ingegaan. Een nuchtere opsomming van de toegepaste lijfstraffen evenwel geeft al een aardige indruk van de gewetenloze vindigheid waarmee onze voorvaders met hun arbeidskrachten omsprongen. Ter botviering van de sadistische neigingen koos men in de regel uit langdurig geselen (waaronder de beruchte Spaanse Bok), afsnijden, afhakken of uitsteken van bepaalde lichaamsdelen,

brandmerken, villen, radbraken, kruisigen, verdrinken, uithongeren, ophangen, doodranselen en levend verbranden. Veel van deze straffen werden in het openbaar voltrokken. Slecht eten en drinken, schamele huisvesting bovenmatige lichaamsinspanning gedurende het werk, de zweepslagen aldaar toegediend, gedwongen prostitutie en de ziekten waaraan men stond blootgesteld, behoorden evenzeer tot het dagelijks leven van de gemiddelde plantageslaaf.

De plantage-eigenaren leefden als koningen op hun landerijen. Dat in hun paleizen alleen al dertig tot vijftig slavenvoor hun persoonlijke bediening rondliepen was geen zeldzaamheid. De dagen werden doorgebracht met slapen, eten, drinken, een ritje per paard en een spelletje hazard. Van enige culturele belangstelling of verfijning gaven zij geen blijk. Opzichters en administrateurs completeerden de indruk van wellustige lomperikken en ontaarde zwelgers die de doorsnee blanke in Suriname achterliet.

Het hof van politie en de koloniale justitie stonden kritiekloos aan de zijde van de plantagehouders. Slaven die bij hen klachten indienden tegen hun meesters maakten gewoonlijk geen schijn van kans. In 99 van de 100 gevallen werden de klachten onrechtmatig bevonden en konden de klagers naar huis in de wetenschap dat hun misstappen met dood of mishandeling zouden worden geëhonneerd. Tekendend voor het onder één hoedje spelen van kolonisten, politie en justitie is de eis die eens een zekere Godefroy indiende. Godefroy, een planter, wilde schadevergoeding voor achtentwintig door hem zelf geëxecuteerde slaven. De eis werd toegewezen en Godefroy ontving 5600 gulden.

Voor de volkomen rechteloze slaaf bleef er eindelijk maar één uitweg over: vluchten van de plantage van zijn meester. Gevluchte, opstandige slaven werden 'Marrons' genoemd en waren in principe vogelvrij. Ze verscholen zich in de zeer moeilijk toegankelijke oerwouden in het zuiden van Suriname waar ze zich in leven hielden door stukjes grond te ontginnen en te bebouwen. Op hun hoofden stonden premies die met de jaren werden vergroot. Ontdekte schuilplaatsen maakten de koloniale machthebbers met de grond gelijk en de vluchteling zelf kon rekenen op het doorsnijden van zijn achillespees, het afhakken van een of beide benen en de dood door radbraking. Slaven die verzuimd hadden inlichtingen over verborgen bosnegerdorpen te verschaffen, ondergingen hetzelfde lot.

Naarmate meer slaven lans zagen te ontvluchten en zich in de binnenlanden gingen organiseren kreeg de overheid het moeilijker want parallel aan deze verliezen liepen de voortdurend krampachtige pogingen van de WIC om aan voldoende goede kwaliteit slaven te komen. Om hun plantages op orde te houden en de slaven verder de lust tot vluchten te ontnemen, besloten de kolonisten de Marrons tot op de laatste man uit te roeien. De gouverneurs dachten dit op de beste manier te kunnen realiseren door middel van militaire expedities maar de kolonisten voerden meer voor het op touw zetten van zogenaamde bostochten. De strooptochten op jacht naar menselijke buit ondernamen zij zelf, maar erg veel resultaat hadden zij niet. Onder gouverneur Mauricius (1742-1751) stapte men over op een verdeel en heers politiek: met enkele Marron-stammen werd vrede gesloten. Ze verkregen de onafhankelijkheid in de hoop dat ze op den duur bereid zouden worden gevonden samen met de kolonisten ten strijde te trekken tegen de overgebleven Marron-stammen. Maar ook het succes van deze tactiek was gering. Het leek eerder een averechts effect te hebben gezien de onrustbarende toename van rebellerende Marrons in de tweede helft van de 18de eeuw. Opstandelingenleiders als Baron, Keur en Bonni stelden imposante krijgsmachten samen, bouwden versterkte vestingen en bewezen in staat te zijn zich geruime tijd op de been te kunnen houden; er moesten buitenlandse hulptroepen aan te pas komen om de opstanden in de kiem te kunnen smoren.

De Napoleonische oorlogen boden de engelsen de

de gelegenheid om Suriname weer in bezit te nemen. Van 1804 tot 1815 oefenden de Britten opnieuw het bestuur uit in de Zuisamerikaanse kolonien. De Nederlanders behielden hun vrijheden en eigendommen maar kregen veel kritiek op het door hun tot dusverre gevoerde beleid. Alle drie de Engelse gouverneurs betoonden achtereenvolgens hun afschuw over de in zwang zijnde straf en martelmethoden. Person Bonham-gouverneur gedurende de laatste drie jaar van het Britse bestuursintermezzo - schreef in een brief: "Ik ben nog in geen kolonie geweest waar de slaven zo slecht worden behandeld, zulk slecht voedsel en zulke sobere kleding ontvangen en waar zij toch tot zulke een zware arbeid boven hun krachten worden genoodzaakt" (1). De planters reageerden verbolgen op dit soort aanmerkingen. In 1808 gingen de Engelsen zover dat ze per parlamentsbesluit bepaalden dat de slavenhandel van af dat tijdstip verboden was. Het zal niemand verwonderen dat de Nederlanders woedend reageerden en aan dit besluit geen gehoor gaven.

Alles wat niet strookte met de uiterst starre opvattingen van de heren machthebbers wekte overigens verontwaardigde reacties op. De enkele gouverneur-gedacht moet worden aan mensen als Elias en Raders - die van zins was de slavenreglementen te hervormen liep zich te pletter op de hechte bierkaai van Amsterdamsche kooplieden, plantage-eigenaren en bewindslieden. Iedere poging om de status van slaaf een meer humanitaire dimensie te geven strandde op het onverzettelijke "nee" van de in-het-zadel-gezetenen. De vertrouwde, zuinige, discriminerende lijn van denken was alleenzaligmakend. Zoals het altijd was gegaan, was het goed gegaan, een stellingname die des te treffender tot uitdrukking komt wanneer men het jaar dat de slavernij in Suriname werd afgeschaft vergelijkt met het jaar dat dit in andere landen gebeurde. Engeland maakte een eind aan de slavernij in haar imperium in 1833, Frankrijk in 1848, Nederland in 1863. De uiterste verkoopdatum luidde om precies te zijn 1 juli 1863.

De afschaffing van de slavernij markeerde het begin van de des-illusie van de vrije arbeid. De Kom vergelijkt de als enorm voorgestelde overgang met het volgende beeld: het is alsof men ons uit het vuur gehaald heeft om ons zonder dat wij zwemmen konden, in de golven van de Atlantische Oceaan te werpen. (2) De vrijgelaten slaven werden in niets tegemoetgekomen. Zij waren vrij maar bezaten niets om voor zichzelf te zorgen. Ze hadden geen land, geen geld en geen opleiding. Bovendien werd van hogerhand bepaald, dat de ex-plantageslaven die tussen de vijftien en zestig jaar oud waren voorlopig op de plantages moesten blijven werken, zij het nu in de hoedanigheid van koelie. De voormalige stadsslaven dienden huisarbeid te verrichten. Zodra dit staatstoezicht ten einde was, vertrok het gros van de vrijgelatenen naar de kleine landbouw. De arbeidscontracten die ze hier onder hun neus geschoven kregen en bij gebrek aan beter wel gedwongen waren te tekenen, blonken uit in minachting voor de werknemers. De eisen en voorwaarden die aan de arbeiders werden gesteld waren absurd, het loon een schijntje en de sociale voorzieningen van een mensonterende poverheid. Met vrouw en kroost leefde de proletariërs in eenkamer-krotwoningen, zonder riolering, waterleiding of electriciteit. Zowel kinderen als volwassenen leden aan ernstige ondervoeding zodat dysenterie, kinkhoest en moeraskoorts velen epidemiegewijs van de aardbodem konden vagen. En juridisch hadden de vrijgelatenen geen been om op te staan. De blanken bleven in alles de geprivilegeerden. Zij bekleedden alle bestuursfuncties, bepaalden inhoud en naleving van de arbeidscontracten en pasten de wet toe al naar gelang hen dat het beste uitkwam. Evenals in de jaren voor 1863 zegevierde de willekeur.

Diegenen die in hun onderhoud trachtten te voorzien door eigen stukjes grond te bewerken, gingen ten

onder aan de hoge pachtsommen en belastingen. De geringe opbrengst van de kostgrondjes wogen niet op tegen de aanslagen van 's Rijks belastingen. zodat het meer gewoonte dan uitzondering was wanneer de boertjes diep in de schulden kwamen te zitten. Daar ~~de~~ die schulden niet konden afbetalen werden hen voortdurend boetes opgelegd, net zolang totdat deze in gevangenisstraffen werden omgezet. Ook de andere omstandigheden hielpen niet mee de landbouw rendabel te maken. Zc was het uiterst moeilijk om de landbouw produkten naar de afzetmarkt te vervoeren. De verbinding met de stad waren slecht en bestond er een spoorwegverbinding dan waren de tarieven voor de gegadigden te hoog om er gebruik van te maken. De oogsten wisselden danig van kwaliteit, gezien de belabberde afwatering en de mate waarin de landbouwers verder van agrarische kennis verstoken waren. Het ontbreken van een landbouwschool werd met de jaren als een pijnlijk gemis ervaren.

Demonstreren voor de verbetering van de leefsituatie was niet toegestaan. De keren dat de machtelozen de straat opgingen om op vreedzame wijze hun grieven naar voren te brengen greep de politie met gewapend geweld in. Met in het vooruitzicht slechts spookbeelden van honger, ziekte en door belanden velen op het pad van de misdaad. Zij die binnen de perken van de wet wisten te blijven, lukte dit alleen doordat ze met hun hele gezin zich het vuur uit de schenen werkten.

Aangezien de plantages er verlaten uit waren komen te zien en de eigenaren toch wilden doorgaan met het uitmelken van hun bezittingen zag men geen andere oplossing dan de slavenhandel nieuw leven in te blazen. Contractarbeid heette de procedure waarbij koelies uit andere werelddelen vandaan werden geplukt, naar Suriname verscheept en daar te werk werden gesteld. Al in 1858 had men er een bescheiden begin mee gemaakt. Toen waren 500 geronselde Chinezen vanuit Macao naar het westelijk halfrond getransporteerd. In 1873 bereikten de eerste Brits-Indische koelies hun arbeidsparadijzen. Van deze vreedzame, sobere, harde werkers hadden de Nederlanders hooggespannen verwachtingen. De ellende die was beleefd met de weinig leidzame chinezen zou de overheid nu bespaard blijven. Doch dit viel zwaar tegen. In 1884 en 1891 kwamen ook de Indiërs in opstand tegen de slavenbehandeling die hen ten deel was gevallen. Er vielen doden en gewonden. Voor de vanaf 1890 geïmporteerde Javanen gold hetzelfde als voor hun duizenden voorgangers. Het leven in het gastland bleek een hel vergeleken bij de sprookjesachtige beschrijvingen waarmee ze in eigen land waren gepaaid. Hun tijdelijk verblijf op de Zuidamerikaanse plantages zou uitdraaien op een permanent bestaan aldaar, de mythe eens rijk naar het land van herkomst terug te keren ten spijt.

De overheid liet gewoontegetrouw alles na om iets te doen ter verbetering van het lot van de grote behoeftigen. In beleidsplannen werd niets opgenomen ter uitbreiding of intensivering van de kleine landbouw. Wel ondernam de overheid het nodige om groots opgezette cultures van de grond te helpen, een besluit dat alleen maar fiascos in de hand werpte, daar de resultaten van de investeringen zoals meestal te voorzien was geweest ver beneden de middelmaat bleven. Het vermoeden rees dat de regering doelbewust op chaos en geldverspilling aanstuurde om iedere toename van de welstand van de misdeelden te komen. Dit zou immers alleen maar ten koste gaan van de eigen macht en welvaart. Ook ten tijde van de regering Arron (1973-1980) leefde deze gedachte nog. Want toen dempte men liever een bodemloze put met geldverslindende projecten die infrastructuur noch levenspeil ten goede kwamen dan dat men iets constructiefs deed om beter in de eerste levensbehoeften te kunnen voorzien.

Dit doortrekken van de geschiedenis van het begin van deze eeuw naar de jaren die net achter ons liggen vloeit geheel voort uit het boek van de Kom. Want wat "Wij slaven van Suriname" tot een werk van betekenis maakt is de actualiteit ervan. Met inzicht en aandacht voor "de rode draad" slaagt de Kom er op overtuigende wijze erin de continuïteit van de Surinaamse geschiedenis tot uiting te laten komen. Hij toont aan dat ondanks het voortschrijden van de tijd er in Suriname in een paar honderd jaar niets wezenlijks veranderd is. De problemen van gisteren zijn de problemen van vandaag. De inwoners van Suriname zijn nog steeds slaven door niemand serieus genomen. Alleen hun arbeidsproductiviteit telt. De etnische verscheidenheid in het land is groot. Eigenlijk wonen er in Suriname geen Surinamers. Ambtshalve worden ze wel zo genoemd, maar strikt genomen zijn de alleen de nog slechts in geringe aantallen voorkomende indianen Surinamers. Daarnaast leven er Hindoestanen uit India, de Creolen en bosnegers uit Afrika, de Javanen uit Indonesië, de Chinezen en Libanezen. "Wij slaven van Suriname" roept deze bevolkingsgroepen op te streven naar eensgezindheid. Hoewel hun politieke, sociaal-economische en culturele achtergronden werelden apart zijn, moeten ze elkaar het leven niet zuur maken door de verschillen tegen elkaar uit te spelen ter aanwakkering van raciale conflicten en onlusten. In tegendeel! Samen dienen ze te werken aan de totstandkoming van een hoger levenspeil van de Surinamer, een bloeiender economisch leven en een groter aandeel van Surinamers in in en uitvoer op wereldhandelniveau. De Kom gebruikt niet voor niets het persoonlijk voornamewoord 'wij' zo veelvuldig. Hij wil er mee wijzen op de lotsverbondenheid van de bevolkingsgroepen, de gezamenlijke ontberingen in het verleden geleden en aansporen tot samenwerking, solidariteit en gemeenschapszin. Bundelt men de aanwezige krachten niet dan blijft men steken in armoede, achterlijkheid en onmondigheid. Dan is men gedoemd tot in lengte van dagen wankel rond te blijven lopen besmet met het virus slaaf. Wil Suriname uitgroeien tot een volwaardige natie dan is er maar een oplossing: De handen ineen slaan, het slavenjuk afwerpen en laten zien dat Suriname het zonder blanke overheersers beter kan. Wanneer zelf het heft in handen wordt genomen, eigen plannen voor ontwikkelingsprojecten van tafel rijzen en een begin wordt gemaakt om van Suriname een land te maken waar alle inwoners zich thuis voelen, dan zal Suriname kunnen bewijzen dat het recht heeft op een eigen identiteit, eigen zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid. Zodra de dictaten van de inheemse machthebbers in snippers zijn gescheurd en de bevolking bepaald hoe zij de ,wetgevende, uitvoerende macht wil hebben ingevuld, zal Suriname tot het stadium van volwassenheid kunnen geraken en in de wereld als gelijkwaardig kunnen worden beschouwd.

Het is deze les die de huidige bewindslieden in Suriname in eerste instantie in het achterhoofd moeten hebben gehad toen ze op 25 februari 1980 daadwerkelijk de band met het koloniale verleden doorsneden. Het is deze les waaruit nog altijd inspiratie wordt geput getuige het feit dat "Wij slaven van Suriname" op de militaire academie in Suriname als handboek fungeert.

De koloniale machthebbers in Suriname stelden de Kom te boek als communist en achten hem eem staatsgevaarlijk individu. De hoogleraar van Lier schreef dat de Kom geheel voor de communistische ideeën was gewonnen (3). De minder gezaghebbende Sandew Hira maakte van de Kom de grootste revolutionair uit onze geschiedenis en theoretiseerde hem onverwijd de marx-

istische-leninistische hoek in(4). Deze typering is zijn het waard om nagetrokken te worden. Hierbij moet de vraag gesteld worden of de overheid destijds blijk gaf van een realistische kijk op de figuur de Kom of dat ze zich met waanvoorstellingen de stuipen op het lijf joeg. Om het exacter te formuleren was de Kom een communist of was hij dit niet?

Het is niet moeilijk om enig begrip op te brengen voor de opvatting van het gouvernement wanneer een blik wordt geworpen op de levensloop van de Kom. De auteur werd in 1898 in Suriname geboren, doorliep daar de lagere school en de Mulo, waarna hij enige tijd werkzaam was als kantooremplooyer. In 1920 vertrok hij naar Nederland, waar hij eerst vrijwillig dienst nam in het leger en vervolgens een aanstelling vond als assistent-accountant. Politieke activiteiten ontpleide hij als medewerker van 'LinksRichten', een tijdschrift dat voortkwam uit een Rotterdams collectief van arbeiders en schrijvers en als doelstelling hanteerde dat de kunst in dienst van de klassenstrijd en de massa diende te staan. Andere medewerkers van Links Richten waren onder andere Sjef Last en Maurits Dekker. Voorts steunde de Kom de activiteiten van de Liga tegen Imperialisme en voor Onafhankelijkheid en informeerde hij zich door bijeenkomsten van Indonesische nationalisten bij te wonen. Ook het optreden van de Amerikaanse 'Black Movement' droeg tot zijn politieke bewustwording bij.

Vanuit Nederland onderhield de Kom contacten met de Surinaamse "Arbeiders en Werkers Organisatie" (SAWO) en toen deze organisatie ter ziele was gegaan, met het 'Surinaams Arbeidersverbond' en het 'Surinaams Werklozen Strijdcomitee'. Zijn bijdrage in de werkzaamheden bestond uit het verzenden van socialistische en communistische lectuur naar deze organisaties. In 1933 toog de Kom wegens familieomstandigheden naar Paramaribo. Bij aankomst werd hij door veel mensen ingehaald als een soort messias. Dagelijks repten zich honderden arbeiders naar het erf van zijn vader om te luisteren naar de ideeën van de Kom en de adviezen die hij van de hand deed om de armen bij te staan in hun zorgen. De overheid zag de beweging onder het volk met lede ogen aan. In 1931 hadden onder vergelijkbare omstandigheden ernstige ongeregelde plaatsen gevonden waarbij drie doden waren gevallen. Om een herhaling van de beroeringen te voorkomen, werd de Kom scherp in het oog gehouden. Men verbood hem politieke vergaderingen te beleggen en overal waar hij zich begaf wist hij zich verzekerd van de schaduw van een of meerdere politie spionnen. Ondanks deze beperkte bewegingsvrijheid volhardde de Kom in het ontvangen van mensen die van hem de helpende hand verwachtten. Hij meende dat hij in zijn recht stond aangezien hij zijn bezoekers op prive-terrein ontving en niemand opriep om te komen. Toch escaleerde het conflict tussen de Kom en de koloniale overheid. Op 1 februari werd de Kom - op weg om met volgelingen op audientie bij de gouverneur te gaan - gearresteerd. De volksmassa eiste de vrijlating van hun voorman en trok naar het parket waar het tot botsingen kwam met de politie. Twee doden en vele gewonden waren het resultaat. Enige dagen later liet de overheid de Kom vrij en zette hem op de boot naar Nederland. Hoewel beschuldigd van een samenzwering tot omverwerping van het gezag had men onvoldoende bewijs tegen hem kunnen verzamelen om een proces te beginnen. De Kom overleed in 1945 in het Duitse concentratiekamp Neuengamme als strijder tegen de Nazi-terreur.

Tot zover de contouren van de Koms bewogen leven, de hoedanigheden waarin de machthebbers hem hebben gekend en hebben veroordeeld. Verplaatst de aandacht zich nu naar de denkbeelden van de Kom zoals hij die vastlegde in 'Wij slaven van Suriname' en in zijn posthuum gepubliceerde dichtbundel "Strijden ga ik." Nauwkeurig lezen leert dat de kerens dat de Kom zich bedient van aan het historisch-materialisme ontleen-

de gedachten uiters schaars zijn. In 'Wij slaven van Suriname' staat dat de schrijver streeft naar 'proletarische eenheid' en 'strijdvaardig klassenbewustzijn' en dat hij de noodzaak ziet van 'een plan met collectieve grootbedrijven met moderne outillage in handen van de arbeiders van Suriname.' (5) Organisatie noemt de Kom 'dat ene machtige woord dat ik leerde in den vreemde' en acht hij vooral van belang ter bestrijding van de verdeeldheid onder de bevolking. (6) Hij ergert zich aan het feit dat zovelen weigeren in te zien dat 'een volksbeweging niet ontstaat door agitators maar tengevolge van de economische toestand der bevolking' (7) In een titelloos gedicht uit "Strijden ga ik" vindt men de volgende strofe: 'Slavenhokken-kille atmosfeer/vunzig wellend uit den grond, alles luguber in het rond/duisternis stil heen en weer bewegend/labyrinth van analphabetsisme/wachtend op het socialisme' (8) Hiermee is het bewijsmateriaal ter ondersteuning van de bewering dat de Kom een communist was compleet.

Tegenover deze uitlatingen staat heel wat. In 'Wij slaven van Suriname' spreekt de Kom uitdrukkelijk tegen dat de overheid een juiste conclusie trok toen ze hem beschuldigde van het hebben van communistische sympathieën. Vervolgens bekennt hij ronduit: 'ik was noch ben lid van de communistische partij' (9) Duidelijk is dat de Kom niet 'gegrepen' is door het communisme. Geen enkel moment krijgt de lezer het idee dat de auteur een overtuigd belijder is van de ideologie zoals door Marx en Lenin uitgedacht. Op geen enkele plaats in zijn werk citeert de Kom beide grondleggers, sterker nog, hun namen worden nergens genoemd. Over sleutelbegrippen als imperialisme, kapitalisme, klassenstrijd, overheidsingrijpen, revolutie, dictatuur van het proletariaat etc. zwijgt de Kom. Geweld wijst hij resoluut van de hand. Opmerkelijk zijn de door hem gebruikte woordkeus en verteltrant. Een zeker effectbejag kan de schrijver niet worden ontzegd. Het taalgebruik is sober, beeldend en dichterlijk soms op het melodramatische af. Er bestaat een voorliefde voor de vragende vorm, een stilistische vondst die de gevoelswaarde van de inhoud aanmerkelijk vergroot. Van betoog is nauwelijks sprake. Het oogmerk van de Kom is niet de lezer te dwingen iets te aanvaarden, hem van iets te overtuigen, maar om hem gegevens voor te leggen, hem met feiten te confronteren zodat hij zelf de gevolgtrekking maakt, zo is het en niet anders. Ieder dogmatisme, fanatisme of heftigheid is de schrijver vreemd.

De Kom wist heel goed wat hij wilde, namelijk het mobiliseren van de Surinaamse bevolkingsgroepen - en dan met name de arbeiders en de goeddeels werkloze middenklasse - om te geraken tot een menswaardiger bestaan in solidariteit en autonomie. Hoe hij dit doel moest verwezenlijken, welke middelen hij diende aan te wenden om het benodigde proces op gang te brengen, daarover sprak hij zich niet rechtstreeks uit. Het is onduidelijk of hij hier geen raad mee wist, of hij er niet bij stil stond of dat hij dit van secundair belang vond.

Op grond van bovengenoemde overwegingen komt het mij voor te meotene volstaan met de constatering dat de Kom een sociaal-bewogen nationalist was. Door zijn bemoeienissen met de arbeidersbewegingen was hij in aanraking gekomen met de communisten. Bepaalde ideeën nam hij hier van over omdat deze groep bij zijn anti-kolonialisme aansloten. De Kom slaagde er echter niet in de communistische leer in zijn humanitaire programma in te passen. Of dit ooit zijn bedoeling is geweest, moet overigens uiterst twijfelachtig worden genoemd. Indien men veronderstelt dat de Kom "collectieve grootbedrijven met moderne outillage in handen van de arbeiders van Suriname" als de oplossing zag om zijn verlangen in daden om te zetten moet worden bedacht dat hij in dat geval het communisme slechts als middel, als instrument hanteerde om zijn doel - het tot stand brengen van een verdraagzame en rechtvaardiger

samenleving zonder bevoogding door een ander land - ten uitvoer te brengen. Het toenmalige koloniale bewind zal zich van dit onderscheid - communisme als doel en communisme als middel - niet bewust zijn geweest. De Kom heeft aan het communisme geroken, hij heeft er van geproefd maar wat hij ervan heeft doorgeslikt en verwerkt is minder dan bij oppervlakkige beschouwing zou lijken.

1. De Kom, "Wij slaven van Suriname" ,31
2. Idem, 106
3. Lier, R. van , Samenleving in een grensgebied. Een sociaal-historische studie van Suriname. Amsterdam 1977, 279.
4. Hira, S. Van Priary tot en met de Kom. De geschiedenis van het verzet in Suriname. Rotterdam 1982, vii.
5. De Kom, Wij slaven, 158
6. Idem, 164
7. Idem, 169
8. De Kom, Strijden ga ik, Paramaribo, 1969, 19
9. De Kom, Eij slaven, 185

